

STANISŁAW TYLUS SAC
Lublin

DOKUMENTY MANSJONARII W KATEDRZE LWOWSKIEJ (HERBURTA ODNOWSKIEGO) I W DUNAJOWIE

Mansjonarie to kolegia duchownych wraz z ich uposażeniem, fundowane zwykle przy kościołach, zwłaszcza katedralnych i kolegiackich, dla podkreślenia znaczenia danego kościoła. Kościoły z takimi kolegiami nazywano prepozyturami. Kapłani pełniący obowiązki mansjonarzy obsługiwali kaplice lub ołtarze wznoszone w tych świątyniach. Do ich obowiązków należały: pomoc w duszpasterstwie, odprawianie konkretnych, bardzo uroczystych mszy wyznaczonych im przez fundatora, odmawianie bądź śpiewanie godzin kanonicznych. Kolegium tym kierował prepozyt i on dobierał sobie mansjonarzy; posiadał też oddzielne uposażenie i mieszkanie, podczas gdy mansjonarzewikariusze mieszkali wspólnie i posiadali jako beneficjum wspólny majątek. Liczba mansjonarzy w kolegiach była różna¹

Również na terenie archidiecezji lwowskiej od XV w. powstawały różne mansjonarie. W ciągu XV-XVI w. prepozytury z kolegiami mansjonarzy pojawiły się w Konkolnikach, Gołogórach, Lwowie (kaplica św. Katarzyny na zamku lwowskim, katedra lwowska – mansjonaria Odnowskich), Brzeżanach, Rohatynie, Kulikowie, Busku i Dunajowie. Prezentowane niżej dokumenty mansjonarii w katedrze lwowskiej i w Dunajowie były fundowane przez

¹ *Mansjonarz*, w: *Encyklopedia kościelna*, red. S. Gall i in., t. XXV-XXVI, Warszawa 1911, s. 242; *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, red. M. Plezia, t. VI, Wrocław 1985, kol. 93-94.

szlachtę² Pierwszy jest aktem fundacyjnym, drugi zaś potwierdzeniem aktu donacyjnego przez arcybiskupa lwowskiego.

Lwowska mansjonaria została ufundowana przez Mikołaja Herburtą Odnowskiego z Fulsztyna, kasztelana przemyskiego i starostę lwowskiego, dla kolegium liczącego pięciu mansjonarzy (jeden prepozyt i czterech wikariuszy). Dokument fundacyjny został wystawiony 25 VII 1544 r. Uposażenie jego zakładało:

- zobowiązanie zbudowania domu mansjonarzom we Lwowie, na placu obok słodowni Andrzeja Jelonka i Jerzego Golanki (gdyby ten dom spalił się w przyszłości, spadkobiercy fundatora zobowiązani zostali do wybudowania nowego);

- roczny czynsz w czterech ratach dla prepozyta (dwie grzywny) i mansjonarzy (po jednej grzywnie) z cła we wsi Grzybowice;

- młyn z prawem konserwacji przez następców wraz z trzecią częścią słodu i każdego zmielonego ziarna (jedna kłoda³); dwie kłody słodu i ziarna były własnością dziedziców Grzybowic i Grzędy;

- jedna miara ryb ze spustu stawów;

- corocznie od kmieci wsi Grzęda dwie kłody grochu miary lwowskiej i dwa duże wieprze;

- dwie fury drewna corocznie z obu wsi na Boże Narodzenie i w miesiącu czerwcu od każdego kmiecia posiadającego gospodarstwo;

- spadkobiercy fundatora powinni składać wino i czwartą część wosku na rzecz kolegium (do odprawiania mszy).

Natomiast kolegium mansjonarzy miało rezydować we Lwowie i zostało zobowiązane do śpiewania wszystkich godzin kanonicznych o NMP (odprawianych w czasie dozwolonym) i mszy o NMP z introitem *Salve Sancta Parens*; sprawowania dwóch mszy tygodniowo przez każdego z mansjonarzy za żyjących członków rodziny fundatora i jednej czytanej za zmarłych; odśpiewania przez każdego dziewięciu czytań *Lekcji* w wigilie⁴, co trzy miesią-

² Informacje o uposażeniu obu mansjonarii: J. K r ę t o s z, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*, Lublin 1986, s. 144 (mansjonaria Odnowskiego we Lwowie), 179-180 (Dunajów) są mało precyzyjne.

³ Kłoda (*tunna, mensura, truncus*) – miara zboża o 24 garncach (na Rusi mierzono nią również sól, a także miód). Zwykle miary te były wystawione do użytku targowego na rynkach miast Rusi i stały na specjalnym podwyższeniu. Zrobione były z jednej kłody drzewa, z otworem zatykanym czopem, który po wsypaniu i zmierzeniu zboża, był wyciągany z powrotem.

⁴ Prawdopodobnie chodzi tu dni przed większymi uroczystościami kościelnymi, jak np.: Boże Narodzenie, Zielone Świątki, Wniebowstąpienie, Wniebowzięcie NMP, Św. Jana Chrzciciela, Piotra i Pawła Apostołów, Wawrzyńca Męczennika.

ce. Prawo patronatu należało do fundatora i jego prawnych następców, którzy mogli odwołać skandalizującego mansjonarza.

Mansjonarze pełnili swą funkcję przy ołtarzu zwanym Najświętszej Panny Mansjonarzy, który mieścił się przy drzwiach dzisiejszej zakrystii mniejszej w prezbiterium przy ścianie północnej, między tronem arcybiskupa a stallami kanoników⁵.

Prepozytura św. Stanisława w Dunajowie została ufundowana w 1485 r. przez arcybiskupa lwowskiego Jana Strzeleckiego⁶. W 1599 r. z inicjatywy Michała Szemberga de Raichenberg nastąpiło uposażenie jej sumą 1000 florenów polskich ulokowanych w murowanej kamienicy Kaspra Gulińskiego we Lwowie. Wybudowana ona była przy ulicy, na której był kościół dominikanów Bożego Ciała, na placu między domami zmarłych rajców Stanisława Szulca i Jana Chrzyciela, Włocha z pochodzenia. Z tej sumy mansjonarze rocznie otrzymywali 60 florenów (z tego 20 florenów miał rektor szkoły), wypłacanych w dwóch ratach: w uroczystość Zesłania Ducha Świętego i na Boże Narodzenie.

Tutaj obowiązkiem misjonarzy było sprawowanie mszy osobiście albo przez innych w następującym porządku: w poniedziałki mszy o Najświętszej Trójcy, we wtorki za zmarłych, w soboty o NMP, nawet gdyby dni te wypadły w święta. Rektorowi szkoły nakazano, by uczył śpiewu chłopców, zwłaszcza biednych, i każdego dnia tygodnia śpiewał jeden psalm pokutny wraz z chłopcami we właściwym czasie (przed, w czasie lub po mszy).

1. Lwów

Lwów, 25 lipca 1544

Mikołaj Odnowski Herburt z Fulsztyna, kasztelan przemyski i starosta lwowski, funduje mansjonarię w katedrze lwowskiej.

Or.: Archiwum Państwowe we Lwowie, fond 131, spr. 434, j. łac., 50,4 x 67 + zakładka 9,7 cm, duży inicjał I, wyciśnięta papierowa pieczętka archiwum miejskiego we Lwowie. W dokumencie istnieją niewielkie dziurki, tekst wypłowiwały, widoczne plamy (O. K u p ě i n s k i j, E. R u Ź i c k i j,

⁵ M. D z i e d u s z y c k i, *Kościół katedralny lwowski obrządku łacińskiego*, Lwów 1872, s. 17; *Relatio status Almae Archidioecesis Leopoliensis accedent testamenta eiusdem Th. Pirawski et Joannis Zamoiscii, Archiepiscopi Leopoliensis*, Lwów 1891-1893, s. 74.

⁶ *Relatio status Almae Archidioecesis Leopoliensis*, s. 143.

Katalog pergamiennych dokumentiv Centralnoho Derzavnoho Istoryczneho Archiva URSR u L'vovi 1233-1799, Kyjiv 1972, I nr 502, s. 245-246).

Kop. 1: Kraków, Archiwum Archidiecezji Lwowskiej (dalej cyt.: AALw), Księga Konsystorska (dalej cyt.: KK) 5, k. 183-185, pag. dolna. Wpis z or. 12 marca 1601 r. Tytuł: *Fundatio Mansionariorum*.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Immensa divinae charitatis erga humanum genus propensio, ut primi protoplasti praevaricatione perditum reparetur, Filius Dei Jesus Christus humana carne de Virgine Maria suscepta acerbissimam pro redemptione nostra pertulit mortem, et ut tanti beneficii perpetuam habeamus memoriam seipsum tradidit nobis in sacro altaris suumque corpus pro nobis passum et sanguinem effusum reliquit nostro usui, quo assidua tanti sacramenti praesentia, nunquam oblivione deleteretur in nobis eius sacra passio. Proinde nos Nicolaus Odnowski Herboth de Fuls-tin castellanus Premisliensis, necnon Leopoliensis terrarumque Russiae capitaneus generalis¹, volentes pro modulo virium nostrarum, tam ingentis divinae bonitatis et beneficentiae grati et memores esse, ut in futura tempora instituto cultu, memoria eius suaeque gloriosissimae Matris Virginis Mariae cuius precibus populus maxime iuvatur christianus, agatur, ardenti desiderio dudum in annis nostro fixum propositum divina auxiliante gratia in effectum deducere cupientes, instituimus ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti [k. 183v] et domini nostri Jesu Christi Matris Mariae Virginis, Omniumque Sanctorum honorem, mansionariam in ecclesia metropolitana Leopoliensi, in choro circa altare minus, in numero quinque presbiterorum actum, ita quod unus eorum sit praepositus et alii quattuor mansionarii pro de cantatione horarum eiusdem Deiparae Virginis, quae communiter cursus de dominia appellantur, in remissionem peccatorum nostrorum, ac in remedium salutis animarum parentum nostrorum, consanguineorumque ac totius domus et familiae nostrae, praedecessorum et successorum, noviter fundare, dotare et erigere, ut Dominus Deus, qui pietatis cultum non patitur sua clementia sive vitae aeternae retributione marcescere, aeterna pro temporalibus nunquam comparanda beneficia misericorditer largiatur. Imprimis autem pro habitatione communi praefatorum mansionariorum pollicemur domum construere in area versus officinas laniorum Leopoli consistente, inter braseatorium Andreae Jelonek² ab una et Georgii Golanka³ parte altera, quam exnunc eisdem mansionariis damus, donamus, appropriamus et concedimus ad manendum. Et si illam, quod absit, igne exuri et cremari contigerit nos nostrique bonorum Grzanda⁴ et Hrebowicze⁵ legitimi successores ad reedificationem eius sub censuris ecclesiasticis erunt astricti. Quibus etiam pro annuo censu

et solario ad quodlibet quartuale in futura tempora peccuniae communis monetae et numeri Polonical(is), praeposito videlicet per duas et mansionariis per mediam alteram marcas pro quolibet quartali damus ascribimus et assignamus in theloneo aggerali villae nostrae hereditariae Hrebowicze per nos et successores nostros eiusdem villae legitimos heredes, sub penis et censuris ecclesiasticis perpetuo solvendas, ac in domum eorum pro singulis ut praefertur Quatuor Temporibus, quae angaria dicuntur, singulis annis, in omnes annos perpetue curren() reportan() [k. 184] et per praefatos praepositum et mansionarios a nobis et successoribus nostris praefatis sive theloneatoribus vel conductoribus thelonei eiusdem, aut quibus vis eorundem bonorum tenentariis repeten(dam) et exigen(dam), ac in usus eorum proprios converten(dam). Promittimus etiam eisdem mansionariis molendinum in eodem aggere conservare, ac in posterum per nos et successores nostros praefatos propriis impensis manu tenere et reparare, ac quotiens opus erit reedificare, in quo illis tertiam mensuram omnium braseorum et frumentorum omnis grani et seminis nullis exceptis emolumentis que in posterum ad augeri poterunt, emensurabunt et recipient pro usu sive mensa eorum communi, duae vero mensurae pro nobis et successoribus nostris villarum praefatarum Hrebowicze et Grzanda cedent, tantum praedicti mansionarii suum molendinatore[m] servare in eodem molendino tenebuntur. Cum vero advenerit demissio piscinae, nos tenebimur, et successores nostri tenentarii praedictarum villarum Hrebowicze et Grzanda tenebuntur, providere tantum farinae quantum de molendino illis provenire deberet. Ad eorum etiam mensam communem duos truncos pisae mensurae Leopoliensis et duos porcos bonos de pascuis glandinum praedii villae Grzanda pro festo Natalis Domini quotannis tenebimur, et nostri in eadem bona successores perpetuo tenebuntur dare et adducere per cmetones de Grzanda. Et insuper nos cum nostris successoribus erimus perpetuo obligati, prout praesentibus nos et nostros successores obligamus et subiicimus sub praetactis censuris duas vecturas lignorum quolibet anno, per unum quemque cmetonem possessionatum de praedictis villis Grzanda et Hrebowicze eisdem mansionariis in domum eorum Leopoli reponere et adducere, unum videlicet vecturam lignorum pro festo Natalis Domini et aliam in mense Junio. Et ut praesentis nostrae ordinationis et foundationis effectus perpetuo permaneat et manu teneatur, casibus futuris providen(tur). [k. 184v] Si vero in curia reparationis contigerit aggerem, per nos magnis sumptibus conservetum destrui et alio transitum fieri, ita quod absit, ut desertetur theloneum in praefato aggere. Nihilominus nos tenebimur, successoresque nostri tenebuntur de praefatorum bonorum Hrebowicze et Grzanda omnibus censibus et proventibus, ad tempora praedicta, summas praetactas eisdem mansionariis solvere et pro aliis proventibus

superius descriptis, sub penis et censuris praetactis perpetuo satisfacere, ad quod sub eundem nos nostrosque successores praefatos et bona praedicta obligamus et praesentibus subiicimus. Ratione cuius foundationis et proven-tuum superius expressorum omnes mansionarii et praepositus insolidem unus-quisque eorum per se, excepta causa infirmitatis praesencialiter faciendo residentiam, erunt obligati et perpetuo tenebuntur horas seu cursum Beatae Virginis Mariae, hoc est matutinum cum laudibus, primam, tertiam, sextam, nonam, vespervas et completorium ac missam de eadem Virgine Maria cum introitu Salve Sancta Parens, vel pro ut tempus exiget, continuis diebus de cantare in ecclesia metropolitana Leopoliensis, et insuper duas missas unus-quisque eorum septimanatim, pro nostra coniugisque et totius familiae nostrae vivorum amicorum et consanguineorum salute et aliam pro defunctis legere, vigiliisque novem lectionum pro singulis Quatuor Temporibus de cantare et adimplere. Atque et praemissa ad impleantur, praepositus pro sua superioritate diligenter in negligentes capitulariter animadvertere debet et tenebitur sub onere conscientiae suae. Quibus pro altari et sacrificio missae nos tenebimur et successores nostri tenebuntur vinum et ceram quartum opus erit dare et providere. Ius patronatus autem et praesentandi praefatorum praepositi et mansionariorum ad nos et successores nostros legitimos heredes villarum Hrebowicze et Grzańda perpetuo pertinebit. Quiquidem praefati successores nostri tenu[k. 185]tarii praefatarum villarum Hrebowicze et Grzańda, sunt et erunt obligati, sub conscientiis suis et censuris ecclesiasticis praetactis perpetuis temporibus ea omnia et singula expressa adimplere et solvere, ac etiam diligenter attendere et circumspicere, ne sit aliqua negligentia aut de ordinatio in decantandis praefatis horis omnibus tali conditione. Quodsi quispiam ex praedictis praesbiteris, praeposito videlicet et mansionariis repertus fuerit scandalosus et in corrigibilis, extunc talem fratrem velut praepositum in obedientem, sine turbas excitantem et rixosum alii fratres tenebuntur domino fundatori aut eius successoribus deferre et beneficio per loci ordinarium destituere, in cuius locum eos et nostri successores habebunt facultatem alium actum praesbiterum personam idoneam, ad obeunda per se et non per substitutum ipsius mansionariae munera, praesentandi. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praemissorum praesentes literas foundationis et dotacionis nostrae. Sigilli nostri appensione iussimus et fecimus communiri. Actum et datum Leopoli feria sexta ipso die festi sancti Jacobi Maioris Apostoli anno Domini millesimo quingentesimo quadragessimo quarto, praesentibus magnificis et generosis dominis Nicolao a Sieniawa pallattino Belzensis necnon Haliciensis, Colomiensis exercituumque Regni Polloniae campestri capitaneo⁶, Joanne a Mielec castellano Visliciensis et capitaneo Chmielnicen-

sis⁷, Nicolao Gołąbek de Zimnawoda iudice⁸, Daniele Wolwanowski subiudice⁹, Paulo Tharło de Szczekarzowice tribuno Leopoliensis¹⁰, Nicolao de Humienie vicecapitano de Leopoliensis¹¹ et aliis quampluribus testibus ad praemissa.

¹ Herburt Mikołaj Odnowski h. wł., podkomorzy lwowski 1530-1535, kasztelan przemyski 1535-1552, starosta lwowski 1537-1555, wojewoda sandomierski 1533-1554, wojewoda krakowski 1554, † 1555, S. C y n a r s k i, *Herburt Odnowski Mikołaj*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław 1960-1961, s. 446-447 (dalej cyt.: PSB); O. Ł a s z c z y ń s k a, *Ród Herburtów w wiekach średnich*, „Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Prace Komisji Historycznej”, 14(1948), z. 4, s. 410-418; *Urzednicy podolscy XIV-XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998, s. 203.

² Jelonek Andrzej, mieszkaniec Lwowa, skądinąd nie znany.

³ Golanka Jerzy, mieszkaniec Lwowa, skądinąd nie znany.

⁴ Grzęda, wieś leżąca w pobliżu Dorożowa, Stroniatyna w pow. Lwów, 12 km na płn. od Lwowa, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. II, Warszawa 1880, s. 980. Grzęda, wieś leżąca w pobliżu Dorożowa, Stroniatyna w pow. Lwów, 12 km na płn. od Lwowa, *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski i W. Walewski, t. II, Warszawa 1880, s. 980.

⁵ Grzybowice (Wielkie i Małe), wsie oddalone 8 km na płn. od Lwowa. Tamże, s. 894-895.

⁶ Sieniawski Mikołaj h. Leliwa, podkomorzy halicki 1532-1537, starosta halicki 1534-1557, kołomyjski 1534, kasztelan bełski 1543, oboźny polny koronny 1539, wojewoda bełski 1543, lwowski 1553, † 1569, M. P l e w c z y ń s k i, *Sieniawski Mikołaj*, PSB, t. XXXVII, Warszawa-Kraków 1996, s. 123-130; *Urzednicy województwa ruskiego XIV-XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy*, oprac. K. Przyboś, Wrocław 1987, s. 387.

⁷ Mielecki Jan h. Gryf, kasztelan czechowski 1535-1537, wiślicki 1537-1547, wojewoda podolski 1547, starosta chmielnicki 1538, grodecki 1550, samborski 1558, marszałek wielki koronny 1555, † 1561, Z. S p i e r a l s k i, *Mielecki Jan*, PSB, t. XX, Wrocław 1975, s. 755-759; *Urzednicy podolscy*, s. 220.

⁸ Leśniowski Mikołaj Gołąbek (Leśniewski) z Zimnej Wody h. Gryf, podsędek lwowski 1533-1538, sędzia grodzki lwowski 1537-1551, sędzia lwowski 1539-1551, chorąży halicki 1556-1561, † 1563; *Urzednicy województwa ruskiego*, s. 357.

⁹ Wolwanowski (Wulwanowski) Daniel h. Nabram, podstarosta lwowski 1537, podsędek lwowski 1539, 1544-1547; tamże, s. 406.

¹⁰ Tarło Paweł (Andrzej) ze Szczekarzowic h. Topór, sędzia lwowski 1527-1536, wojski stryjski 1527, wojski lwowski 1540-1552, † 1553; tamże, s. 397.

¹¹ Humieński Mikołaj, podstarosta lwowski, skądinąd nie znany.

2. Dunajów

Lwów, 16 stycznia 1609

Jan Zamoyski, arcybiskup lwowski, potwierdza donację mansjonarzy i rektora szkoły w Dunajowie, transumując dokument Michała Szemberga de Raichenberg z daty: Iłża, 21 marca 1599 r.

Or.: Nieznany.

Kop. 1: Kraków AALw, KK 5, k. 695-697, pag. dolna. Wpis z or. 16 stycznia 1609 r. z transumptem donacji mansjonarii, z inicjatywy Teofila Schemberga de Raichenberg, syna donatora. Tytuł: *Confirmatio donationis certi census Mansion(ariis) Dunaiovien(sis)*.

Kop. 2: Kraków AALw, KK 6, k. 487-489. Wpis z or. w aktach Alberta Perlickiego⁷, prepozyta i oficjała generalnego lwowskiego w 1599 r. Tytuł: *Dotatio pro Mansionariis Dunaiovien(sis)*.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quae ad Dei laudem et Beatissimae Virginis honorem offeruntur iis debetur aeternitas. Proinde nos Joannes Zamoyski Dei et Apostolicae Sedis gratia archiepiscopus Leopoliensis, abbas Plocensis¹, universis et singulis, praesentibus et futuris, quorum interest tenore praesentium literarum, quomodo in nostra praesentia constitutus generosus Theophilus Schemberg de Raichenberg² obtulit literas quasdam donationem certi census et annui proventus mansionariis et rectori scholae in oppido nostro Dunaio³ per olim piae memoriae generosum Michaellem Schemberg de Raichenberg parentem suum⁴ fact(ae) in se continen(tes) humilique nobis supplicavit quatenus huiusmodi donationem ac novellam dotationem et aliaquae circa praemissa fuerent necessaria autoritate nostra ordinaria confirmare et approbare dignaremur. Quarumquidem literarum tenor sequitur et est talis:

⁷ W latach 1589-1607 prepozyt kapituły, wikariusz i oficjał generalny lwowski za arcybiskupów: J.D. Solikowskiego i J. Zamoyskiego, w latach 1603-1604 administrator *sede vacante* archidiecezji lwowskiej, prob. kulikowski 1607; K r ę t o s z, dz. cyt., s. 91, 96; Kraków AALw, KK 4, *Acta actorum archiepiscoporum Leopoliensium R.D. Joannis Andreae Próchnicki ex annis 1615-1630, necnon acta actorum R.D. Alberti Perlicki praepositi et administrationis generalis sede vacante archiepiscopatus Lepoliensis ex annis 1603-1605*, k. 238v.

[*następuje dok. z daty: Itza, 21 marca 1599 r.*]

In nomine Domini amen. Ad laudem Dei Omnipotentis et glorio(si)ssime^a Dei Genitricis Mariae honorem, ego Michael Szemberg de Raichenberg memor sortis ac conditionis humanae, consultumque cupiens animae meae saluti maiorumque ac successorum meorum in aeterna felicitate precibus ac meritis Beatissimae Virginis consequenti ardenti studio et pietate propagandi cultus eiusdem gloriosae Virginis incensus. Cuius officium parvum ut in ecclesia parochiali Dunaioviensis non ita pridem per illustrissimum et reverendissimum dominum Joannem Demetrium Solikowski archiepiscopum Leopoliensis⁵ excitatum fundatumque est eo alacrius decentiusque^b a mansionariis modernis et futuris abidem^c decantetur, et celebretur portionem substantiae mihi a Deo tributae nimirum florenos [k. 695v] mille in singulos triginta grossos computando eisdem mansionariis et rectori scholae Dunaioviensis dandos, donandos et adscribendos duxi prout realiter et in effectu do, dono et adscribo. Pro qua praefata summa censum perpetuum seu annum redditum sexaginta florenorum apud nobilem et spectabilem dominum Gasparum Gulinski consulem Leopoliensis nobilemque Dorotheam eiusdem coniugem⁵⁻⁶ in et super domo ipsorum [k. 488] lapidea Leopoli in platea eundo ad ecclesiam Sacratissimi Corporis Christi⁷ inter heredes olim famati^d Stanislai Szulc^e consulis⁸, et olim famati Joannis Baptistae Itali civis Leopoliensis⁹ domos utrinque sita et consisten(tes) emi et comparavi prout de hoc instrumentum in actis consularibus Leopoliensibus fusius habetur. Ex quoquidem censu seu annuo redditu(m) florenorum sexaginta venerabilibus mansionariis pro tempore existen(tibus) uno quoque anno quadraginta floreni et scholae rectori viginti, videlicet pro prima rata in festo S. Pentecostes mansionariis viginti, rectori vero decem, similiter pro altera rata die Naivitatis Christi mansionariis viginti et rectori scholae similiter decem floreni a praefato venditore et eiusdem successoribus persolventur numerabunturque. Et quoniam beneficium constituitur propter officium idcius^f praefati domini mansionarii singuli vel alter illorum nunc et pro tempore existen(t)i ratione praedicti census tenebuntur singulis secundis feriis unam missam de Sanctissima Trinitate, alteram feriis sextis pro defunctis, tertiam diebus sabbati de Beatissima Virgine privatim celebrare et absolvere. Quodsi vero hisce diebus festum solemne occurrerit, tunc intentionem fundatoris ad officium festi applicabunt. Rector autem scholae pueros praesertim pauperes in arte musices ex hac obligatione fidelius et accuratus instituet et informabit. Praeterea singulis diebus habdomadatim unum psalmum paenitentialem ordine suo sive ante sive infra sive post missam pro oportunitate cum pueris decantabit. Quorum omnium ac singulorum

praemissorum ex certa scientia consensu et ordinaria authoritate illustrissimi et^s reverendissimi supra memorati domini archiepiscopi eo modo per me dispositorum ac ordinatorum ut firmitati et^s perpetuitati [k. 696] consulatur certos [k. 489] curatores et provisores instituo Venerabile Capitulum ecclesiae metropolitanae Leopoliensis cum venerabili praeposito Dunaioviensis nunc et pro tempore existen(te), quorum fidem ac conscientiam obtestor, ut hanc meam ordinationem in omnibus et singulis punctis et clausulis perpetuo teneri et observari curent. Neve in alium usum aequae aut magis pium transferri seu commutari patiantur similiter ne ex praefata summa capitali et censu assignato ulla unquam fiat diminutio aut alteratio, sedulo praevideant. Super quibus praemissis successoribus quoque meis ex linea paterna descendentibus inquirendi et agendi relinquo plenam et omnimodam facultatem. In cuius rei fidem sigillum meum appendi, manuque mea praesens instrumentum subscripsi. Actum in opido Ilza¹⁰ die vigesima prima Martii anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono, praesentibus reverendis dominis Jo(anne) Andrea Pruchniczki¹¹, Nicolao Dobrocziński^{h 12} canonicis Cracoviensis etc., generosis dominis Procopio Pękoslawski^{i 13} et Stanislao Lezeński^j de Lezenice^{k 14}, testibus ad praemissa.

Michael Szemberg de Raychenberg^{l 1-} manu p(ropria)^m.

Nos itaque supplicationi eiusmodi annuen(tes) literis in vim cride praemissis citatisque iis quorum interest, et in tertium cride assignato, si qui huic nostrae confirmationi contradicere et opponere se velint nec comparen() in contum(eli)am omnium et singulorum donationis ac nove dotationis literas praeinsertas approbandas, ratificandasque duximus prout praesentibus approbamus, ratificamus et confirmamus, cum omnibus et singulis punctis, clausulis, articulis et conditionibus, ac libertati, immunitati, iuris ditonique ecclesiastice ascribimus, incorporamus et invisceramus perpetuo et in evum. Decernen(tes) ea omnia et singula praemissa robur perpetuae firmitatis obtinere. In quorum fidem ac testimonium praesentes literas nostras per notarium nostrum publicum causarumque et facti huiusmodi coram nobis scribam infrascriptum subscribi et publicavi mandavimus, nostrique sigilli subappensione iussimus et fecimus communiri. Actum et datum Leopoli in palatino nostro die decima sexta mensis Januarii anno D(omi)ni MDC nono, praesentibus reverendo et venerabilibus, generosis ac nobiles [k. 696v] Josepho Przeczkowski Leopoliensis, Rohatinensis etc. praeposito¹⁵, Thoma Urbanovicz parochi Hodovicensis¹⁶, Stanislao Saszki capellano¹⁷, Nicolao Przeczkovski¹⁸, Paulo Miloczki¹⁹ fratribus nostris, et me Martino Żabloczki Sac(ra) Apostolica authoritate publico actisque curiae et consistorii Leopoliensis notario²⁰.

Odmianki kop. 2: ^agloriosae; ^bdecentus; ^cibidem; ^dbrak; ^eSchulcz; ^fidcino; ^gac; ^hDobrocieszki; ⁱPekoslowski; ^jLezenszki; ^kLezenicze; ^lRaichenberg; ^mmp.

¹ Zamoyski Jan h. Grzymała, cysters, opat komendatoryjny w Płocku, sufragan płocki 1595, arcybiskup lwowski 1604, †3 IV 1614; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce*, Warszawa 1992, s. 234; K r ę t o s z, dz. cyt., s. 70.

² Schemberg de Raichenberg Teofil, syn fundatora mansjonarii, bliżej nie znany.

³ Dunajów, miasto, pow. Przemyślany nad Żółtą Lipą, od 9 km na wsch. od Przemyślan. Kościół parafialny fundowany w 1485 r. przez abpa lwowskiego Jana Strzelelckiego, zbudowany w 1420 r. przez abpa lwowskiego Jana Rzeszowskiego, należycie obwarowany wytrzymał w 1476 r. oblężenie Turków; SGK, t. II, s. 224-225.

⁴ Schemberg de Raichenberg Michał, fundator mansjonarii, wzm. 28 IV 1577; *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, wyd. K. Liske, t. X, Lwów 1884, nr 1860, s. 123 (dalej cyt.: AGZ).

⁵ Solikowski Jan Dymitr h. Bończa, sekretarz i regent kancelarii królewskiej, kanonik włocławski, scholastyk łęczycki, kustosz sandomierski, opat komendatoryjny w Wąchocku i Sieciechowie, arcybiskup lwowski 1583, †27 VI 1603; K r ę t o s z, dz. cyt., s. 70; N i t e c k i, dz. cyt., s. 192.

⁵⁻⁶ Guliński Kasper, konsul lwowski z żoną Dorotą; Kasper występuje 28 II 1593 r.; AGZ, X, nr 2596, s. 167.

⁷ Kościół Bożego Ciała należał do zakonu dominikanów.

⁸ Szulc Stanisław, konsul lwowski, właściciel kamienicy, nie żyjący już w momencie wystawienia dokumentu; bliżej nie znany.

⁹ Jan Chrzyciel rodem z Włoch, mieszczanin lwowski, właściciel kamienicy, również nie żyjący już w momencie wystawienia dokumentu; bliżej nie znany.

¹⁰ Iłża, miasto w dzisiejszym woj. radomskim, 18 km na płd. od Radomia.

¹¹ Próchnicki Jan Andrzej h. Korczak, kanonik i proboszcz krakowski, sekretarz królewski, opat komendatoryjny w Sieciechowie 1604, biskup kamieniecki i protektor kawalerów maltańskich w Polsce 1607, arcybiskup lwowski 1614, †13 V 1633; M. G ę b a r o w i c z, *Jan Andrzej Próchnicki (1553-1633)*, Kraków 1980; t e n ż e, *Próchnicki (Pruchnicki) Jan Andrzej*, PSB, t. XXVIII, Wrocław 1984-1985, s. 547-550; N i t e c k i, dz. cyt., s. 171-172.

¹² Dobrocieski Mikołaj h. Prus, prawnik, prepozyt kościoła św. Agnieszki w Krakowie i prob. w Sieciechowicach k. Miechowa 1587, w Luborzycy 1588, kanonik i kanclerz krakowski 1594, profesor i wieloletni rektor Akademii Krakowskiej, †28 I 1608; H. B a r y c z, *Dobrocieski Mikołaj*, PSB, t. V, Kraków 1939-1946, s. 242-243; A. K o z ł o w s k a, *Dobrocieski Mikołaj*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. III, Lublin 1979, kol. 1385.

¹³ Pękoslowski Prokop h. Abdank, sędzia kapturowy sandomierski 1587, stronnik Zborowskich, jeden z głównych przywódców rokoszu Zebrzydowskich 1606-1607; S. U r u s k i, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. I-XVI, oprac. A. A. Kosiński, A. Włodarski, Warszawa 1904-1932 – t. XIII, Warszawa 1916, s. 299.

¹⁴ Leżeński Stanisław z Leżenic h. Nałęcz, bliżej nie zidentyfikowany.

¹⁵ Przeczkowski Józef h. Szeliga, syn Jakuba, prepozyt lwowski i rohatyński wzm. 1596, administrator *sede vacante* archidiecezji lwowskiej 1614, prob. w Hodowicy, kanclerz gnieźn. 1625, ustąpił w tymże roku, kanclerz arcybiskupa gnieźn. Henryka Firleja, kan. gnieźn. fundi Żydówko 1628, †1639; J. K o r y t k o w s k i, *Prataci i kanonicy katedry metropolitalnej*

gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych, t. III, Gniezno 1883, s. 294-295 (tu data śmierci: 1631); *K r ę t o s z*, dz. cyt., s. 96, 214; *K u p ě i n s k i j*, *R u ž i c k i j*, dz. cyt., nr 748 na s. 375 i nr 805 na s. 407; *U r u s k i*, dz. cyt., t. XV, s. 10.

¹⁶ Urbanowicz Tomasz, proboszcz w Hodowicy, skądinąd nie znany.

¹⁷ Saszki Stanisław, kapelan, bliżej nie znany.

¹⁸ Przeczkowski Mikołaj h. Szeliga, może jest to syn Mikołaja, wzm. w 1606 r. lub syn Pawła; pochodzący z tej samej rodziny co wymieniony wyżej Józef; *U r u s k i*, dz. cyt., t. XV, s. 10.

¹⁹ Milocki Paweł, bliżej nie znany.

²⁰ Zabłocki Marcin, prob. Starego Siola, notariusz publiczny kurii i konsystorza lwowskiego wzm. w latach 1606-1620, Kraków AALw, KK 4, dz. cyt., k. 231, 237v, 292v, pag. dolna.

DIE DOKUMENTE DER MANSIONARIEN IM LEMBERGER DOM (VON HERBURT ODNOWSKI) UND IN DUNAJÓW

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Mansionarie war ein Kolleg der Vikare mit einem Präpositen an der Spitze, der sie verwaltete. Sie besaß eigene Versorgung und gemeinsames Vermögen. Die Mansionäre bedienten die Kapellen und Altäre, die insbesondere an den Dom- oder Kollegiatskirchen errichtet wurden. Zu ihren Pflichten gehörten: Hilfe bei der Seelsorge, das Lesen konkreter, vom Stifter der Mansionarie festgesetzter Messen und die Verrichtung des Stundengebets.

Im Verlauf des 15. und 16. Jahrhunderts entstanden auf dem Gebiet der Erzdiözese Lemberg (Lwów) ein gutes Dutzend Mansionarien. Der Verfasser stellt in seiner Arbeit die Dokumente zweier Mansionarien vor: im Lemberger Dom (von Mikołaj Herburt Odnowski) von 1544 und in Dunajów von 1599. Bei dem ersten Dokument handelt es sich um einen Stiftungsakt, beim zweiten dagegen um eine Schenkung.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich